

Desglossant els goigs de sant Antoni de Manacor Aproximació filològica

Maria Antònia Torrendell Fullana

Com a bons manacorins segur que hem cantat els goigs de sant Antoni moltíssimes vegades, tant a la Concòrdia, com a completes, com també a ca nostra quan recordam les festes. El que passa quan cantam és que, de vegades, ho feim sense saber ben bé el que deim. En aquest article intentaré aclarir els dubtes que pot provocar la lletra dels goigs de sant Antoni de Manacor fent una anàlisi, senzilla i gens pretensiosa, del per què dels mots que hi trobam: com és que estan escrits d'aquesta manera? Què signifiquen aquestes paraules que ja no deim? Com es pronuncien correctament tots aquests mots?

Començaré explicant el que, segurament, és el motiu pel qual s'ha fet aquest article, que és l'adjectiu *superbo*. Tots, en algun moment o altre, ens hem deixat endur per l'entonació de la majoria que diu /super'bo/,¹ si ho deim així estam dient que el dimoni és molt bona persona, i ja sabem que aquest ésser es caracteritza, precisament, per ser tot el contrari a això. Idò, en realitat el dimoni, el que ens diu la glosa, és que és superb, és a dir, que és un cregut, com diríem en llenguatge planer. Per tant, /su'perbo/ és com ho hauríem de pronunciar, amb l'accent a la penúltima i no a la darrera síl·laba, és doncs una paraula plana i no aguda. De fet, *superbo*, segons el DCVB,² és la forma incorrecta de l'adjectiu superb.

-
- 1 Quan veieu algun símbol entre // és la representació de com pronunciam aquella paraula. Si hi ha un ' entre aquests símbols, indica que la síl·laba que continua és la que pronunciam tònica, que és aquella síl·laba que pronunciam més forta dins una paraula. L'alfabet fonètic internacional és el recull de símbols fonètics que representen tots els sons de les llengües del món.
 - 2 En català tenim la sort immensa, i única al món, de poder comptar amb un recull de totes les paraules dels diferents dialectes de la llengua. És el més extens que s'hagi recollit mai. I, com a manacorins, encara tenim més sort, ja que, qui va tenir la idea de fer aquest recull va ser Mn. Antoni Maria Alcover, manacorí d'arrel. De la seva gran obra, el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) és d'on he extret la majoria de dades lingüístiques que m'han ajudat a desxifrar els goigs de sant Antoni de Manacor.

Com tots els aficionats a les gloses sabeu, la poesia popular fa els versos de 7 síl·labes, perquè surtin aquest número de síl·labes de vegades és necessari fer «trampes», acceptades i no considerades com a tals per part de poetes i glosadors, són les anomenades llicències poètiques. Una d'aquestes llicències poètiques és la sinalefa que és un dels fenòmens poètics més abundants en la composició lírica, tant culta com popular, i es produeix quan una paraula acaba en vocal i la que la segueix comença també en vocal, aquestes dues síl·labes s'ajunten en una de sola, com ho feim nosaltres en la nostra parla quotidiana. En la poesia culta trobam totes les lletres ben escrites, facin o no sinalefa, però en aquests goigs veim marcades aquestes sinalefes amb la unió de les dues paraules mitjançant un apòstrof: *no'l juch*. Un cas curiós és el del tercer vers del cor, si comptam les síl·labes ens en surten 7, efectivament, però si llevam la *n* afegida que hi ha després de *nostro*, ens en sortiren 6, per tant no seria un vers ben fet, hi han afegit aquesta *n* per a rompre la sinalefa, separa les dues síl·labes que en realitat haurien de ser una de sola. Però, també hi pot haver una altra explicació per a la presència d'aquesta *n*, i seria que, antigament, davant els mots que representen parentesc (pare, fill) s'utilitzava el mot *nostron* per a recalcar un grau de familiaritat important. Un advocat sempre ha estat una persona important dins la societat mallorquina, però aquí el que li demanen a sant Antoni és que sigui el seu protector, per tant, també hi podem veure aquest grau de confiança, entre el poble i el sant, que permet utilitzar aquest mot reservat només per als familiars més propers: *siau nostro'n advocat*.

L'elisió també és una altra d'aquestes llicències poètiques semblant a la sinalefa. Les dues vocals en contacte s'han de pronunciar igual, com a vocal neutra /ə/, encara que s'escriguin diferent, *a* o *e*. Alguns exemples d'elisió són: *que'n, contra'ls, ja'n*.

Hi ha mots que no tenen cap secret, simplement que ara els escrivim de manera diferent. Heu de tenir en compte que fins l'any 1913 hi havia anarquia ortogràfica, això vol dir que cadascú escrivia les paraules així com volia, no hi havia una normativa que indicàs com s'havia de fer; va ser a partir d'aquest any, amb les normes ortogràfiques de Pompeu Fabra i de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) que es va fixar l'ortografia en la nostra llengua. En els goigs en trobam molts d'exemples, d'aquesta falta d'unanimitat ortogràfica, tot seguit en veurem alguns casos: *Vertadé*, amb accent i sense *r* final, correspon a la forma d'indicatiu que actualment escrivim amb *-r* final, *vertader*, perquè de fet és com ho pronunciam a Mallorca. La *y* copulativa seria un exemple d'aquesta falta de normativa ortogràfica i de la influència del castellà, des del 1913 una manera d'unir dues oracions és fent servir la *i* llatina com a conjunció copulativa.

Gordaumos i *alabarvos* són uns altres exemples d'aquest desordre ortogràfic, actualment entre el verb i el pronom hi posam un guionet, per a distingir una cosa de l'altra i que no paresqui tot una única paraula; ara ho escriuríem així: *guardau-nos* i *alabar-vos*. A més a *gordaumos* hi ha un altre fenomen que tècnicament s'anomena: monoftongació. Això és, simplement, convertir un diftong (la pronunciació de dues vocals en una mateixa síl·laba: *teu*) en una sola vocal per tal de facilitar la pronunciació de la paraula. Aquesta monoftongació que apareix en *gordaumos* és la mateixa que feim en *aigo* (*aigua*), aquest diftong *au* el convertim en la pronunciació d'una única *o*.

De vegades, per por de dir les coses malament, ens ultracorregim, és a dir, canviem paraules que ens pensam que estan malament quan en realitat són correctes. Aquest és el cas de *viva*, que és una interjecció totalment correcta en català, no l'hem de corregir per visca. L'explicació és històrica, durant els segles XIII i XIV aquesta forma *viva* era molt utilitzada, passats aquests segles se van començar a utilitzar les formes *visca* o *visqui*. Segons el DCVB, el seu origen seia el mot llatí *VIVAT* que significaria 'que visqui'.

Altres paraules que podem trobar ens sorprenen per com les escrivim ara i per com les escrivien abans, és el cas de *chor*, un cor és un conjunt de persones que canten a l'uníson una sèrie de cançons. Aquest mot prové del llatí *CHORUS*, vet aquí perquè trobam aquesta *ch* quan nosaltres només pronunciam una *c* (/k/).

Si tornam a recórrer al DCVB i hi cercam el mot *goig* a la 2a definició de la paraula llegirem: «els fets de la vida de la Verge o d'un sant, remarcables per llur (la seva) intensa alegria». També diu que són «una composició poètica en llaor (lloança) de la Verge o d'un sant», a més ens informa que eren molt populars en terres de parla catalana i que segons el sant tenien una música i una lletra especials. La manera de pronunciar aquest mot és tan diversa com pobles, dialectes i subdialectes hi ha. Aquí veim que estan escrits així: *gois*, perquè precisament és així com majoritàriament pronunciam a Mallorca aquesta paraula: /gojs/. De maneres d'escriure-la n'hi ha també quasi tantes com maneres de pronunciar-la, si voleu les podeu veure totes a l'entrada de *goig* del DCVB. Per acabar d'aclarir més coses d'aquest substantiu, podem dir que ve del llatí *GAUDIUM* i que té el mateix significat que actualment.

Noltros és el pronom personal fort de primera persona plural, nosaltres, en llengua estàndard. *Noltros* és una de tantes formes col·loquials o vulgars que trobam repartides per tot el territori de parla catalana per dir nosaltres. Fins i tot nosaltres mateixos pronunciam *noltros* de diferents maneres segons del poble de Mallorca on hem nascut: /nɔltros/ o /nɔltɾus/. Us escric alguns exemples d'aquestes tan diverses maneres de dir-ho, si voleu veure la llista completa basta

cerqueu al DCVB l'entrada nosaltres: *nosatre, nosautres, nosaltros, nosatros, naltres, natros, nantri, mosatros...* La riquesa de la llengua té aquestes coses.

La nova normativa dels accents diacrítics segueix distingint clarament *és* i *es*. *És*, amb accent, representa la 3a persona singular del present d'indicatiu del verb ser: Ella **és** manacorina; i *es*, sense accent, representa el pronom feble de 3a persona singular que també es pot escriure *se*: Dia 17 de gener **es/se** lloa sant Antoni. En els goigs representa el verb, encara que no dugui accent: *El Dimoni és tan astut...*

L'escriptura del català actual ens indica que quan escrivim *quant* és perquè feim referència a quantitat: *Quant val la campaneta per posar al bastó de sant Antoni del meu fill?*, i quan escrivim *quan* és per referir-nos a temps: *Quan passa la colla de dimonis i sant Antoni la gent embogeix*. Però tant en mallorquí com en valencià pronunciam aquestes *t* finals de manera molt exagerada, és el que es coneix com a sensibilització; això fa que moltíssimes persones sempre pronuncien aquesta *t* final, encara que no facin cap referència a la quantitat d'una cosa, si no al temps. Crec que és el que passa als goigs, *quant no n'hi surt cap de bona*, fa referència al moment de fer les malifetes o polissonades i no a la quantitat de dolenteries que va fer el Dimoni. *Tan* i *tant* seria el mateix cas, *tan* s'utilitza en comparacions: *Sant Antoni és tan important com el Dimoni, encara que no li facin gaire cas*; *tant* indica quantitat: *He torrat tant que he quedat socorrat*. Però, per aquest fenomen de sensibilització, deim sempre *tant*, encara que fem una comparació. Els goigs reflecteixen la pronúncia del poble.

Com a conclusió podem observar que la persona que va transcriure aquests goigs segurament era manacorina o, si més no, va transcriure la manera de parlar del poble manacorí.

Antoni M. Alcover i l'atracció per la vida rural mallorquina. La figura de la madona

M. Magdalena Gelabert i Miró

Antoni M. Alcover i l'atracció per la vida rural mallorquina

El fet que Antoni M. Alcover (Manacor 1862 – Palma 1932) nasqués a la possessió de Santa Cirga i que passàs allà la infantesa i l'adolescència condicionà la seva trajectòria vital i marcà tant la seva vida com la seva obra. Alcover mantingué una estreta relació amb la vida rural al llarg de tota la seva existència perquè tant els seus pares com els germans s'establiren com a mitgers a diverses possessions properes com Santa Cirga, Son Crespí o sa Torre Nova. També procedien de la ruralia un gran nombre dels informants que entrevistava com a folklorista: tant els glosadors i glosadores¹ com les contadores i els contadors² de rondalles, per exemple.

Per completar les coordenades que condicionaren l'atracció que sentí per la vida rural mallorquina, cal tenir present que el corrent predominant a l'època d'Antoni M. Alcover va ser la Renaixença, el moviment cultural, literari i de conscienciació política que es basà en el redescobriment i la potenciació de la llengua, la literatura i la cultura catalanes. Es desencadenà a partir del Romanticisme, amb el qual compartí l'interès pel passat històric i per la personalitat genuïna dels pobles. S'inicià al Principat de Catalunya al voltant dels anys 30 del segle XIX, i arribà a la plenitud pels anys 1870-1880 (Carbonell 1986, 52), precisament quan el jove Alcover havia començat a publicar els primers articles i materials folklòrics a les principals revistes de l'època. Carbonell ens recorda que la Renaixença no es pot considerar com un simple activisme cultural o lite-

1 Vegeu com a exemple l'obra del mateix autor *Vetlada de Glosadors*.

2 Vegeu l'article «Algunes reflexions sobre els informants d'Antoni M. Alcover» dins Gelabert (2018a).